

Aluksi

Näitten sivujen alkuidea pohjautuu tämän kirjoittajan Kulttuuripolku-projektin koulupolku-osion opettajille pitämään esitelämään Kuopio-kuvaus kaunokirjallisuudessa . Sivujen ensimmäisen osan Kuopio-aiheisten kirjojen luettelosta olen kerännyt ne kirjat , joissa toisaalta ilmenee mahdollisimman paljon jotakin olennaista kuopiolaisuudesta ja toisaalta niin, että tätä kuopiolaisuuden rakentumista olisi jotenkin selitettykin.

Näillä kriteereillä päädyin kahdeksaan Kuopiota käsittelevään teokseen. Niistä neljä käsittelee 1920-30 lukua, kaksi 1940-lukua ja kaksi 1960-lukua. Lähestymistapani ei ole ainoastaan kaunokirjallinen, vaan kirjallisuus on ennen muuta tässä ollut väline, millä olen lähestynyt ilmiötä nimeltä kuopiolaisuus. Koska kirjallisuus ei koskaan synny irrallisena ympäristöstään, olen käyttänyt apunani runsain määrin kaikkea sitä materiaalia, mitä Kuopiosta ja kuopiolaisten historiasta on kirjoitettu.

Mitättömänä ei voi ehkä pitää myöskään sitä, että tämän kirjoittajan esi-isä oli kaupunkimme ensimmäinen kirkkoherra. 1500-luvulta lähtien sukumme on Kuopion raitteja tallannut. Luonnollisestikin tämä on antanut oman sävynsä näille sivuille ja esimerkiksi osaa lähdetiedoista ei voida jäljittää, sillä naismuisti tunnetusti pitkä on tietoa vain vuosien saatossa tallentanut arvaamatta, että sitä joskus tarvittaisiin tällaiseen dokumentointiin. Tämän epätieteellisyyden lukijat antanevat anteeksi.

Toivon, että lukijat löytävät näiltä sivuilta jotakin kuopiolaisuudesta, kuka enemmän, kuka vähemmän. Tämän kirjoittaja on löytänyt näiltä sivuilta oman sukunsa tarinan.

Lähestyn kuopiolaista kaunokirjallisuutta kolmesta näkökulmasta.

1. **Paikat** eli mitä kuopiolaisia paikkoja teoksissa esiintyy ja mitä merkityksiä ne saavat.
2. **Ihmiset** eli nimenomaan tällä kohtaa on etsitty ihmisiä, joilla kenties on olemassa ollut / oleva esikuva.
3. **Sosiaalinen** kuvaus eli se miten kuopiolaisuutta on eri aikoina kirjallisuudessa on kuvattu.

Mitä kuopiolaisuus on? Onko sellaista ylipäänsä olemassa? Näitten käsiteltyjen kirjojen perusteella voisi sellaista jossakin määrin löytyvän. Kirjojen kuvaama aika vaikuttaa myös. 1920-luku kansalaissodan jälkeisine aikoinen 1940-luvun sota-ajasta aina 1960-luvulle näyttäytyy melko pitkälti yhtenäiskulttuurin aikana. Historialliset tapahtumat asettivat puitteet elämälle ja ihmisen elämää määrittivät yhteisön antamat arvot. Tämä näkyy vahvasti kuopiolaista elämää kuvaavassa kaunokirjallisuudessa. Tähän liittyy myös vahva kahtia jakautuneisuus ihmisten välillä. Leimallista on myöskin se, että Kuopiosta kertovien kirjojen keskeisenä elementtinä on työväestöön kuuluvien kaupunkilaisten kuvaaminen. Se on luonnollista, sillä tämä luokka on ollut määrällisesti vahvimmin edustettuna pitkälle 1900-luvulla. Olisikohan mahdollista kirjoittaa kuopiolaisaiheinen sivistyneistöromaani?

Seuraavat sosiaalisen kuvauksen esimerkit on poimittu muista näitten sivujen ensimmäisessä osassa mainitusta kirjaluetelosta.

A) KUOPIOLAISUUDEN KUVAUS

Meillähän tiedetään tarkalleen jokaisen sukupuu kolmanteen ja neljänteen polveen, tunnetaan toisten avioliitot, tyttöjutut ja pienet heikkoudet lasin ääressä.

(SIIPPAINEN: Salaperäisen miehen tarina, novellikokoelmassa Tarinaniskijä, 1951)

Kauppakadulla alkaa liikenne jo vaimeta, sillä kaupunki on säädyllinen eikä siellä tunneta yöelämää. Ei ehkä kukaan muu kuin minä, joka elänkin vain öisin, kulutan ne tekemällä työtä. Ja nyt kuljeskelemalla...Lauantai-iltoinkin liikenne hiljenee jo aikaisin, ja puolenyön tienoilla voi nähdä vain jonkun harvan ihmisen. Vaikka nyt on vielä aikaa puoliyöhön, niin sittenkin liikenne alkaa olla jo hiljaista.

(SIIPPAINEN: novelli Sumussa kokoelmassa Nuoruus Sumussa, 1940)

B) IHMISTEN VÄLISET SUHTEET

- * KAUPUNKILAISUUS / MAALAISUUS
- * OIKEISTO VASEMMISTO
- * TYÖVÄESTÖ / SIVISTYNEISTÖ

Uusi asunto sijaitsi Konttisen korkean liiketalon selän takana pienehkössä puutalossa. Samassa talossa asui myös Väänäsen Hyke, joka oli Tossulle tuttu ennestään, vaikka kävikin koulua lyskassa. Tuntui mukavalta, kun ei tarvinnut ihan outoon paikkaan muuttaa. Pihalla tapaisi tuttuja kavereita. Naapuritalossa asui kyllä sellaista väkeä, jonka kanssa piti pikkuisen olla varuillaan. Karvisen maitokaupan talossa esimerkiksi Kana, suomen opettaja, juuri se sama, joka oli järjestänyt Tossulle ensimmäisen muikkarin. Ja satamaan päin mentäessä kirkkoherranviraston vastapäätä oli musiikkitirehtööri Pakarisen asunto, sieltä kuului usein pianon pimputusta, tirehtöörin luona kävi näet soitto-oppilaita. Itse musiikkitirehtööri oli niin arvokkaan näköinen, että sille melkein automaattisesti nosti hattua kun sen kadulla kohtasi.

Jonkin verran Tossua arvelutti tämä uusi asuinkolikka. Monet lähistöllä asuvat vaikuttivat liika sivistyneiltä. Miten niiden kanssa mahtoi oikein tulla toimeen?

(Koponen, Tossun talvisota, 1984)

Samanlaisia ajatuksia on myös Aapelin luomuksella Vinskillä vuodelta 1954:

Talvella kaupunkiin oli tullut eräs herrasmies, joka ryhtyi asumaan hotellissa. Hänestä ei kukaan tiennyt etukäteen mitään eikä häntä luultavasti olisi huomattukaan ellei hän heti alunalkaen olisi ruvennut hiippailemaan opettajan ympärillä. Silloin kaikki huomasivat, että hänellä oli valkoinen silkkinen kaulaliina, keltaiset nahkakäsineet ja vihreä huopahattu. Aikamoinen otus siis. Kaiken kukkuraksi hänellä oli ylähuulessa pienet kellahtavat viikset, jotka näyttivät sille kuin hänen nenänsä alle olisi ripustettu rivi kuivia sillinruotoja. Jotkut, jotka teeskentelivät nimittivät häntä maisteriksi, mutta Vinskin mielestä hänen nimekseen sopi paremminkin vihreä varpunen tuon kamalan hatun vuoksi ...

Tämä Varpunen se sitten oli vähän väliä opettajan seurassa, työnteli häntä potkukelkalla sätkytellen ihan mahdollottoman hullunkurisesti pitkiä koipiaan, kumarteli opettajalle ja nosteli sitä vihreää hattuaan ja käyttäytyi muutenkin niin lopen akkamaisesti, että ihan vatsaa väänsi. Mutta opettaja ei näyttänyt olevan millänsäkään, kunpahan vain ei olisi ollut tavallistakin iloisempi, ja monesti hänen nähtiin hymyilevän aivan silmät sikkarassa tuon honkkelin puheille.

Ennakkoluuloja oli toisinkin päin. Olavi Siippaisen Koululaistarinassa vuodelta 1940 opettaja ajattelee työväestöstä näin:

Poika oli ruokkoamaton ja villi. Epäilemättä tosin hyvin lahjakas, mutta hyvin ruokkoamattoman ja villin näköinen, mutta varmaan vielä hyvyydellä voitettavissa. Vuoden 1918 jälkeen luokanvalvoja oli ollut sitä mieltä, että työväestö oli voitettavissa vain lempeydellä ja "Siunausta koteihin" - lehdellä.